

RANNSÓKNARBORUN VIÐ GRÁUHNÚKA, HENGILSVÆÐI

Ákvörðun um matsskyldu

NIÐURSTAÐA

Það er niðurstaða Skipulagsstofnunar að rannsóknarborun við Gráuhnúka, sveitarfélaginu Ölfusi, sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og skuli því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Fyrir liggur að fyrirhugaðar framkvæmdir eru í jaðri hverfisverndarsvæðis í nálægð við mannvirkjabelti á Hellisheiði; Suðurlandsveg og mannvirkjasvæði Orkuveitunnar við Kolviðarhól, norðan Gráuhnúka og við Hverahlíð, sem gera það að verkum að sjónræn áhrif nálægra mannvirkja og hávaði frá umferð um Suðurlandsveg hafa nú þegar dregið úr gildi þessa svæðis til útivistar. Skipulagsstofnun telur að horfa verði til þessara þátta við mat á gildi svæðisins og áhrifum fyrirhugaðrar framkvæmdar á landslag og útivist.

Í samræmi við 6. gr laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b hefur Skipulagsstofnun farið yfir gögn sem lögð hafa verið fram af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur í tilkynningu um framkvæmd, umsagnir og svör framkvæmdaraðila við þeim. Á grundvelli þessara gagna og í ljósi þess sem kemur fram hér að framan er það niðurstaða Skipulagsstofnunar að borun rannsóknarborholu við Gráuhnúka sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og skuli því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Skipulagsstofnun vekur athygli á að framkvæmdirnar eru háðar framkvæmdaleyfi sveitarfélagsins Ölfuss og starfsleyfi heilbrigðiseftirlits Suðurlands. Áður en framkvæmdaleyfi og starfsleyfi er veitt þarf að liggja fyrir staðfest breyting á Aðalskipulagi sveitarfélagsins Ölfuss 2002 – 2014. Aðalskipulagsbreytingin er háð lögum nr. 105/2006 um umhverfismat áætlana.

Skipulagsstofnun ítrekar mikilvægi þess að Orkuveita Reykjavíkur og aðrir sem að framkvæmdinni koma viðhafi þá verktilhögun og mótvægisáðgerðir sem kynnt hafa verið við meðferð málsins og vöktun á aðgerðum og áhrifum þannig að framkvæmdin sé ekki líkleg til að valda verulegum og óafturkræfum áhrifum á umhverfið.

Samkvæmt 14. gr. laga nr. 106/2000 m.s.b. má kæra ákvörðun Skipulagsstofnunar til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 2. janúar 2008.

INNGANGUR

Þann 9. júlí 2007 tilkynnti Orkuveita Reykjavíkur rannsóknarborun við Gráuhnúka, Sveitarfélaginu Ölfusi til Skipulagsstofnunar samkvæmt 6. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b. og liði 2ci og 10c í 2. viðauka laganna.

Skipulagsstofnun leitaði álits Sveitarfélagsins Ölfuss, Ferðamálastofu, Fornleifaverndar ríkisins, Heilbrigðiseftirlits Suðurlands, iðnaðarráðuneytisins, Orkustofnunar og Umhverfisstofnunar.

Umsagnir bárust frá sveitarfélaginu Ölfusi með bréfum dags. 26. október 2007 og 19. nóvember, Fornleifavernd ríkisins með bréfi dags. 1. ágúst 2007, Heilbrigðiseftirliti Suðurlands með bréfi dags. 27. júlí 2007, iðnaðarráðuneytinu með bréfi dags. 12. september 2007, Orkustofnun með bréfi dags. 27. júlí 2007 og Umhverfisstofnun með bréfi dags. 7. ágúst 2007. Frekari upplýsingar bárust frá Orkuveitu Reykjavíkur með bréfi dags. 7., 10., 27. ágúst og 6. nóvember 2007.

FRAMLÖGÐ GÖGN FRAMKVÆMDARADILA

Fyrirhuguð framkvæmd. Fram kemur að tilgangur fyrirhugaðra rannsóknaborana við Gráuhnúka sé að afla upplýsinga um eðli og útbreiðslu jarðhitasvæðisins á Hellisheiði. Þær séu jafnframt liður í vöktun og eftirliti með vinnslu jarðhitasvæðisins og niðurrennsli affallsvatns frá Hellisheiðarvirkjun. Í framlögðum gögnum kemur fram að framkvæmdin feli sér eftirfarandi framkvæmdaþætti : **a) Aðkomuveg**, 1 km langan og 4 m breiðan, sem liggja muni suður frá Hringvegi 1 (Suðurlandsvegi), gegnt gatnamótum að Skíðaskálanum í Hveradölum, að fyrirhuguðum borteigi. Gert sé ráð fyrir lágmarksuppyggingu vegarins, magn fylliefnis sé áætlað um 3000 m³ og verði flutt á staðinn en ekki rutt upp. **b) Borteig**, sem verði allt að 4000 m² að flatarmáli og sé efnispörf 3.500 – 5.000 m³. Að borun lokinni verði svæðið lagfært þannig það falli sem best að umhverfinu og allt efni og búnaður sem ekki tengist nýtingu holunnar fjarlæggt. **c) Borholu**, sem áætlað sé að verði boruð niður á allt að 3.000 m dýpi. Gert sé ráð fyrir að vatn við vinnsluna verði fengið frá borvatnsveitu Hellisheiðavirkjunar og muni verða leitt í yfirborðlagn sem verði fjarlægð að framkvæmdum loknum. Grófasti hluti borsvarfs verði jafnaður út á borteigi að borun lokinni. Fínna efni flytjist með borvatni í svarfþró þar sem það botnfalli, en borvatni frá þró verði beint í sprungu eða svelgholu í nágrenni borteigsins þar sem það muni hripa niður. Fram kemur að við boranir sem þessar sé borvatnið oft blandað borleðju, sem hringrásað sé aftur niður í holuna. Notaður sé hreinsaður náttúrulegur bentónítleir og hafi meðalnotkun verið um 75 tonn fyrir holur á Hellisheiði. Fram kemur að sé tekið mið af reynslu af borun háhitaholna í nágrenninu megi gera ráð fyrir að borun holunnar muni taka 35 – 50 daga. **d) Prófanir**. Fram kemur að blástursbúnaður verði settur á rannsóknarholuna eftir borun. Við borun og blástursprófanir sé áformað að leiða jarðhitavökva frá borholum í sprungur eða svelgholur í nágrenni borteigs, þar sem ekki sé hætt á að útfellingar myndist á yfirborði. Vanalega séu borholur látnar blása í 3 – 6 mánuði. **e) Efnistaka**. Fram kemur að heildarefnistaka verði á bilinu 6.800 – 8.000 m³, sótt verði fylliefni í opnar námur með starfsleyfi í nágrenni framkvæmdar. Fram kemur að ef rannsóknarboranirnar leiði í ljós að um sé að ræða vænlegt vinnslusvæði sé mögulegt að um verði að ræða framtíðarvinnslusvæði.

Samræmi við skipulagsáætlanir og verndarsvæði. Fram kemur að fyrirhugað framkvæmdasvæði sé utan virkjunarsvæðis Hellisheiðarvirkjunar samkvæmt gildandi aðalskipulagi Sveitarfélagsins Ölfuss 2002 – 2014. Samkvæmt gildandi aðalskipulagi sé framkvæmdasvæðið skilgreint sem opið óbyggt svæði og innan hverfisverndar sem útivistarsvæði. Hluti Hengilssvæðis sé þakið hrauni, sem séu jarðmyndanir sem njóti verndar skv. náttúruverndarlögum. Framkvæmdasvæðið nái ekki inn á svæði sem tilgreind séu á náttúruminjaskrá.

Áhrif á vatnafar. Fram kemur að stór hluti Hellisheiðar og Hengilssvæðis njóti vatnsverndar en fyrirhugað framkvæmdasvæði sé utan þess. Frárennsli við borun og prófanir í tengslum við framkvæmd muni hugsanlega fara í Selvogsstraum, skv. hermílikani Vatnaskila 2006. Framkvæmdaraðili telur að með þeim áformum um fyrirkomulag framkvæmdar sé talið að áhrif framkvæmdar á vatnsgæði verði óveruleg.

Áhrif á jarðmyndanir. Fram kemur að samanlagt landsvæði, sem fara muni undir veg og borteig verði 8.500 – 10.000 m². Að mestu sé um að ræða mosagróið hraun, en hluta til sandorpið. Umhverfisáhrif muni takmarkast við rask á svæði sem fer undir framkvæmdir.

Áhrif á gróður og fugla. Fram kemur að áhrif framkvæmda á gróður takmarkist við gróið svæði mestu vaxið mosa og fábreyttum gróðri, sem fara muni undir veg og borteig. Í umhverfi borteiga hafi sýnt sig að mest séu áhrif á mosagróður, sem virðist þola hita illa. Athuganir hafi sýnt að áhrifin séu afturkræf. Með hliðsjón af fyrirhuguðu fyrirkomulagi prófana sé talið að áhrif framkvæmdarinnar á gróður verði óveruleg. Fram kemur að rannsóknir hafi sýnt að flestar þær fuglategundir sem finnast á Hengilssvæðinu séu algengar víða um land og ekki hafi verið greindir fuglar á válista á svæðinu. Því sé talið að framkvæmdin hafi óveruleg áhrif á fuglalíf.

Áhrif á menningarminjar. Fram kemur að aðkomuvegur muni fara yfir svæði þar sem heimildir geti um forna leið. Aftur á móti séu ekki ummerki um þá leið og muni framkvæmdin því ekki hafa áhrif á menningarminjar.

Áhrif á hljóðvist. Fram kemur að hljóðstig muni hækka tímabundið næst borteig á meðan borun standi yfir. Ætla megi að hljóðstig sé komið undir viðmiðunarmörk, þ.e. 70 dB fyrir iðnaðarsvæði utandyra í 67 m fjarlægð frá bor. Þá verði einnig hækkun á hljóðstigi í nágrenni borholanna þegar þær verði í blæstri. Talið sé að framkvæmdin muni hafa óveruleg áhrif á hljóðstig, nema í næsta nágrenni borteigs á meðan boranir og prófanir standa yfir. Truflun gæti orðið fyrir útivistarfólk í nágrenninu en hún yrði tímabundin.

Samgöngur. Fram kemur að talið sé að framkvæmdin geti haft tímabundin neikvæð áhrif á samgöngur vegna aksturs af og inná Suðurlandsveg við Hveradali.

Orkuveita Reykjavíkur telur að fyrirhuguð rannsóknarborun muni hafa í för með sér óveruleg umhverfisáhrif. Orkuveitan telji því að umrædd rannsóknarborun eigi því ekki að teljast matsskyld.

ÁLIT UMSAGNARAÐILA OG VIÐBRÖGÐ FRAMKVÆMDARAÐILA

Í umsögnum Sveitarfélagsins Ölfuss, Ferðamálastofu, Heilbrigðiseftirlits Suðurlands, iðnaðarráðuneytis og Orkustofnunar kemur fram það álit að umrædd framkvæmd skuli ekki háð mati á umhverfisáhrifum. Fornleifavernd ríkisins telur að umrædd framkvæmd skuli ekki háð mati á umhverfisáhrifum að teknu tilliti til athugasemda hennar. Umhverfisstofnun telur að líkur á að fyrirhuguð framkvæmd muni hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif að teknu tilliti til sammögnunaráhrifa annarra framkvæmda sem eru til staðar eða eru fyrirhugaðar í nágrenninu. Stofnunin telur nauðsynlegt að unnin verði heildaráætlun um jarðhitanýtingu og verndun svæða vegna náttúruverndar- og/eða útivistargildis áður en tekin er ákvörðun um frekari jarðhitanýtingu á Hellisheiði.

Áhrif á núverandi landnotkun.

Verndarsvæði. Umhverfisstofnun bendir á að framkvæmdasvæðið sé innan landsvæðis sem njóti hverfisverndar sem útivistarsvæði í aðalskipulagi Ölfuss 2002 – 2014. Í aðalskipulaginu komi fram að markmið hverfisverndar sé m.a að stuðla að varðveislu náttúruminja, fornleifa og annarra söguminja. Stofnunin telur að framkvæmdaraðli þurfi að rökstyðja hvernig hann telji að borun rannsóknarholu og lagning vegslóða inn á svæðið samræmist fyrrnefndum markmiðum hverfisverndar. Orkuveita Reykjavíkur svarar því til að hún telji að fyrirkomulag framkvæmda samræmist markmiðum og ákvæðum hverfisverndar skipulagsins með því að tekið hafi verið tillit til náttúruminja við ákvörðun um fyrirkomulag framkvæmda og þess gætt að þær muni leiða til eins lítillar röskunar og kostur sé.

Sveitarstjórn Ölfuss bendir á að borholan sé á jaðarsvæði virkjana á Hellisheiði og því mat sveitarfélagsins að ein ný borhola á þessu svæði kalli ekki á mat á umhverfisáhrifum.

Áhrif á vatnsvernd. Í umsögn Umhverfisstofnunar er óskað eftir frekari rökstuðningi fyrir því að framkvæmdaraðili telji að áhrif framkvæmdar á vatnsgæði verði óveruleg m.t.t. fyrirkomulags framkvæmda.

Í svari Orkuveitu Reykjavíkur kemur fram að áformað sé að leiða jarðhitavökva frá borholu í sprungur eða svelgholur þar sem jarðlög eru nægjanlega lek til að geta tekið við vatni og ekki sé hætt á að útfellingar myndist á yfirborði. Virkt eftirlit sé með áhrifum á grunnvatn á svæðinu. Orkuveitan bendir á að við undirbúning Hellisheiðarvirkjunar hafi við gerð grunnvatnslíkans verið reiknað út hver áhrif 400l/s í 3 mánuði vegna neyðarlosunar myndi hafa á grunnvatnskerfið. Niðurstaðan benti til þess að slík losun hefði óveruleg áhrif á grunnvatn og þar sem losun affallsvatns vegna fyrirhugaðrar framkvæmdar sé mun minni verði áhrif þeirra á grunnvatnið óveruleg.

Áhrif á landslag. Umhverfisstofnun vekur athygli á að með borun rannsóknarborholu við Gráuhnúka stækki mannvirkjabelti sunnan við Suðurlandsveg. Ásýnd svæðisins muni breytast og þar með upplifun þeirra sem um svæðið fara. Sjónræn áhrif verði enn meiri komi til jarðhitanýtingar á svæðinu. Umhverfisstofnun telur því að sjónræn áhrif rannsóknarborholu við Gráuhnúka verði töluverð og við mat á sjónrænum áhrifum verði að taka mið af sammögnunaráhrifum með þeim

framkvæmdum sem þegar hafa verið leyfðar og af þeim framkvæmdum sem verða, komi til virkjunar á svæðinu. Sé tekið tillit til slíkra sammögnunaráhrifa telur Umhverfisstofnun að sjónræn áhrif geti orðið umtalsverð.

Umhverfisstofnun vekur athygli á að við mat á áhrifum fyrirhugaðra framkvæmda á landslag verði að líta til þess að nú þegar sé búið að taka hluta Hengilssvæðisins undir virkjunarsvæði og að áform séu uppi um frekari jarðhitanýtingu og það auki enn á gildi þeirra tiltölulega óraskaðra svæða sem enn séu á svæðinu.

Í svari Orkuveitu Reykjavíkur kemur fram að umrædd framkvæmd sé lítil umfangs miðað við framkvæmdir vegna Helligheiðarvirkjunar. Þá muni allt efni og búnaður, sem ekki tengist mælingum eða nýtingu holunnar, verða fjarlægð að borun lokinni. Fram kemur að á þessu stigi hafi ekki verið tekin ákvörðun um nýtingu og því engar forsendur til mats á umhverfisáhrifum hugsanlegra virkjanaframkvæmda og nýtingar á svæðinu. Því sé óraunhæft að meta sammögnunaráhrif eins og Umhverfisstofnun leggi til. Ef ákvarðanir verði teknar um jarðhitanýtingu á svæðinu séu slíkar framkvæmdir matsskyldar skv. lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum.

Áhrif á gróður.

Umhverfisstofnun bendir á að framkvæmdasvæðinu sé mosagróður ríkjandi. Stofnunin vísar í tilkynningu framkvæmdaraðila þar sem m.a komi fram að áhrif borana og prófana á umhverfi hafi sýnt að þau séu mest á mosagróður, sem ekki endurnýi sig árlega og virðist þola illa hita. Áhrifin séu tímabundin og fari eftir fyrirkomulagi framkvæmda og tímalengd prófana. Framkvæmdaraðili telji að áhrif framkvæmdarinnar á gróður verði óveruleg. Umhverfisstofnun telur að ekki komi fram fullnægjandi rökstuðningur fyrir því álitni, í ljósi þess sem áður hafi verið greint frá um neikvæð áhrif hita á mosagróður. Stofnunin telur að betur mætti greina frá forsendum þeirrar niðurstöðu í könnun sem vitnað sé til að áhrif á mosagróður séu tímabundin og þá einnig hvað talið sé að það taki gróður langan tíma að ná sér á strik á nýjan leik. En með hliðsjón af því að nýtt verði röskuð svæði fyrir aðkomuveg og borsvæði og fyrirhuguðu verklagi telur stofnunin ekki líkur á að fyrirhugaðar framkvæmdir muni hafa umtalsverð áhrif á gróður.

Orkuveita Reykjavíkur svarar því til að tekin hafi verið saman gögn um boranir og blástur 23 hola í nágrenni fyrirhugaðrar framkvæmdar. Af samanlögðu áhrifasvæði borana og prófana á svæðinu hafi um 80 % verið vegna borteiganna sjálfra, 10% vegna borana og prófana, þ.e vegna affallsvatns og gufublásturs og 10 % vegna áhrifa utan borteiga. Í svörum við fyrirspurn Skipulagsstofnunar um tímabundin áhrif framkvæmda á mosagróður kemur fram að boranir og prófanir standi yfir í takmarkaðan tíma á hverju borsvæði og því gæti áhrifa mest á meðan þeim standi. Lögð sé áhersla á að hafa blásturstíma eins stuttan og mögulegt sé. Gert verði ráð fyrir að við frágang og uppgræðslu á framkvæmdasvæðinu verði haft samráð við gróðurvistfræðing. Vitnað er í skýrsluna „Námur, efnistaka og frágangur“ (Vegagerðin o.fl. 2002) þar sem fram komi að við bestu skilyrði geti mosi numið land á 10 – 15 árum. Orkuveita Reykjavíkur bendir á að unnið sé að rannsóknarverkefni sem felist í tilraunum með uppgræðslu á tegundum sem fyrir eru á röskuðum svæðum í stað aðfluttra. Engar niðurstöður liggi enn fyrir í verkefninu.

Umhverfisstofnun telur mikilvægt að því verði fylgt eftir að affallsvatn verði ekki losað á yfirborði heldur leitt í svelgholur eða sprungur sem geti tekið við vatninu.

Fylgjast þurfi vel með því að svelgholur eða sprungur virki sem viðtaki meðan á borun stendur.

Orkuveita Reykjavíkur ítrekar í svari sínu að ekki sé gert ráð fyrir að affallsvatn verði losað á yfirborði. Eftirlit verði haft með því hvort svelgholur og sprungur taki við affallsvatni og gripið til mótvægisáðgerða ef þörf sé á.

Áhrif á hljóðvist. Umhverfisstofnun bendir á að í reglugerð nr. 933/1999 um hávaða sé ekki sérstakt viðmiðunargildi fyrir hávaða á útivistarsvæðum utan þéttbýlis en viðmiðunargildið fyrir útivistarsvæði í þéttbýli sé 50 dB(A). Umhverfisstofnun hafi miðað við að almennt eigi að tryggja að hljóðstig á útivistarsvæðum fari ekki yfir 50 dB(A). Ljóst sé að hávaði frá borholunum verði töluvert yfir þeim mörkum. Umhverfisstofnun tekur undir það með framkvæmdaraðila að hávaði frá borholum í blæstri geti valdið ónæði þeim sem njóta vilja útivistar á svæðinu. Umhverfisstofnun telur nauðsynlegt að komi til framkvæmda verði gestir svæðisins upplýstir um framkvæmdirnar og varaðir við áhrifum þeirra.

Orkuveita Reykjavíkur tekur undir ábendingar Umhverfisstofnunar um nauðsyn þess að upplýsa gesti svæðisins um framkvæmdir. Hljóðdeyfir verði tengdur á borholuna, gerðar verði viðeigandi ráðstafanir og ferðamönnum veittar upplýsingar um framkvæmdina á upplýsingaskiltum.

Umhverfisstofnun vekur jafnframt athygli á að samkvæmt 9. gr. reglugerðar nr. 100/2005 um kortlagningu hávaða og aðgerðaáætlanir skal sveitarstjórn með hliðsjón af niðurstöðu hávaðakortlagningar afmarka kyrrlát svæði eins og það er skilgreint í reglugerð um hávaða innan sveitarfélagsins bæði í þéttbýli og dreifbýli. Jarðhitanýting á því svæði þar sem fyrirhuguð rannsóknarhola er staðsett myndi takmarka hvar hægt væri að skilgreina kyrrlát svæði í framtíðinni, enda er nú þegar búið að taka hluta Hengilssvæðisins undir virkjunarsvæði og áform eru uppi um frekari jarðhitanýtingu.

Áhrif á menningarminjar. Fornleifavernd ríkisins telur nauðsynlegt að könnuð verði nákvæmlega sýnileg merki um Lágaskarðsveg, leifar leiðarinnar staðsettar og færðar inn á loftmynd. Þá verði leitast við að leggja aðkomuveg þannig hann raski ekki því sem eftir sé af hinum forna Lágaskarðsvegi.

Orkuveita Reykjavíkur svarar því til að gert sé ráð fyrir að fornminjar og fornar leiðir á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði verði kannaðar af sérfræðingum á vettvangi sumarið 2007. Fornar leiðir verði hnitsettar og færðar á loftmynd. Áætlað sé að niðurstöður vettvangskönnunar liggi fyrir þegar endanleg lega aðkomuvegar verði ákveðin og tekið verði tillit til fornra leiða við staðsetningu hans.

Sammögnunaráhrif. Stefnumörkun.

Í umsögn Umhverfisstofnunar kemur fram að meta verði sammögnunaráhrif fyrirhugaðra rannsóknarborana og þeirra framkvæmda sem þegar hafa verið leyfðar ásamt áhrifum framkvæmda sem líkur séu á að ráðist verði í ef niðurstöður borunar verði jákvæðar. Í því sambandi megi benda á að samkvæmt 3. viðauka laga nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum beri m.a. að skoða áhrif framkvæmdar með tilliti til sammögnunar ólíkra umhverfisáhrifa á tilteknu svæði. Að mati Umhverfisstofnunar geti sammögnunaráhrif framangreindra framkvæmda orðið

umtalsverð. Umhverfisstofnun telur að heildaryfirsýn/áætlun vanti sem taki til jarðhitanýtingar á Hellisheiði/Hengilssvæði og til svæða sem taka eigi frá vegna útivistar- og/eða náttúruverndargildis. Stofnunin telur að áður en lengra er haldið með jarðhitanýtingu á svæðinu sé nauðsynlegt að vinna heildarstefnumörkun þar sem afmörkuð eru svæði fyrir jarðhitanýtingu og svæði sem halda á eftir óröskuðum vegna náttúruverndar- og/eða útivistargildis.

Í svari Orkuveitunnar kemur fram að það sé í valdi stjórnvalda að marka stefnu um landnýtingu og vernd. Þær upplýsingar sem komi til með að fást við fyrirhugaða rannsóknarborun sé forsenda fyrir gerð áætlunargerðar af því tagi sem Umhverfisstofnun óskar eftir. Landnýtingarstefna Sveitarfélagsins Ölfuss komi fram í aðalskipulagi þess og hafi verið samráð við sveitarfélagið vegna fyrirhugaðra framkvæmda á svæðinu.

NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTOFNUNAR

Um er að ræða borun einnar allt að 3.000 m djúprar rannsóknarholu af 4.000 m² borteig og lagningu 1 km langs og 4 m breiðs aðkomuvegar frá Suðurlandsvegi að borteignum. Framkvæmdin er tilkynningarskyld til ákvörðunar um matsskyldu samkvæmt 6. gr. og liðum 2ci og 10c í 2. viðauka í lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b.

Fyrir liggur að fyrirhuguð rannsóknarborun er liður í að afla upplýsinga um eðli og útbreiðslu jarðhitasvæðisins á Hellisheiði og á að vera liður í vöktun og eftirliti með vinnslu jarðhitasvæðisins á Hellisheiði og niðurrennsli affallsvatns frá Hellisheiðarvirkjun. Í ljósi upplýsinga sem fengist hafa úr borholum á niðurrensslissvæði norðan Gráuhnúka er ætlunin að kanna nánar jarðfræðilegar aðstæður á jarðhitasvæðinu sunnan Suðurlandsveggar og fá úr því skorið hvort nýta megi svæði til raforkuvinnslu á veitusvæði Orkuveitunnar í framtíðinni. Orkuveitan hefur gert grein fyrir að ef um vænlegt vinnslusvæði sé að ræða megi mögulega nýta svæðið með því að reisa þar jarðhitavirkjun og tengja borholur við hana. Einnig komi til greina að flytja gufu að öðrum virkjunarstað á Hengilssvæðis. Samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum er borun á vinnsluholum og rannsóknarholum á háhitasvæðum tilkynningarskyld til ákvörðunar um matsskyldu. Sama gildir um minni virkjanir, en jarðvarmavirkjanir með 50 MW uppsett varmafl og orkuver með 10 MW uppsett rafafli eru hins vegar ávallt háðar mati á umhverfisáhrifum.

Áhrif á gróður

Ljóst er að sá gróður sem helst mun verða fyrir áhrifum framkvæmdarinnar er mosagróður, sem jafnframt er sá gróður sem er viðkvæmastur m.t.t. hitaáhrifa frá gufu og affallsvatni. Í tilkynningu framkvæmdaraðila kemur fram að vöktun áhrifa borana og prófana á umhverfi borteiga hafi sýnt að áhrifin séu afturkræf og tímabundin, en áhrifanna gæti mest á mosa. Skipulagsstofnun telur hins vegar að framkvæmdaraðili geti ekki svarað því fullkomlega að þau 10 % umhverfisáhrif sem talin eru verða vegna borana og prófana séu afturkræf eða hversu tímabundin þau séu. Svo virðist sem niðurstöður vöktunar um tímabundin áhrif prófana og borana á mosagróður liggi ekki fyrir. Skipulagsstofnun telur að áhrif borana og prófana á mosa séu talsverð en óvissa sé um hversu afturkræf áhrifin séu.

Áhrif á landslag, verndargildi, útivist og ferðamennsku.

Fyrirhugað framkvæmdasvæði er innan hverfisverndarsvæðis H3 Meitlar – Eldborgarhraun – Skálafell skv. Aðalskipulagi Ölfuss 2002-2014 og er lýst sem útivistarsvæði milli Suðurlandsveggar, Þrengslavegar og Hjallatorfu. Sveitarfélagið Ölfus virðist álíta að framkvæmdirnar samrýmist reglum um hverfisvernd svæðisins. Framkvæmdaraðili telur að fyrirkomulag framkvæmda samræmist markmiðum og ákvæðum hverfisverndar með því að tekið hafi verið tillit til náttúruminja við ákvörðun um fyrirkomulag þeirra og þess gætt að þær leiði til eins lítillar röskunar og kostur sé. Umhverfisstofnun vekur athygli á í umsögn sinni að með borun rannsóknarholu við Gráuhnúka muni mannvirkjabelti sunnan við Suðurlandsveg stækka. Ásýnd svæðisins muni breytast og þar með upplifun þeirra sem um svæðið fari. Jafnframt bendir Umhverfisstofnun á að taka þurfi mið af því að staðsetning borteigs er að vissu leyti stefnumarkandi fyrir frekari framkvæmdir á því svæði sem hér um ræðir, þar sem hægt er að nýta borteig áfram til frekari borana verði niðurstöður rannsóknarborana jákvæðar.

Fyrir liggur að fyrirhugaðar framkvæmdir eru í jaðri hverfisverndarsvæðis í nálægð við mannvirkjabelti á Helligshéiði; Suðurlandsveg og mannvirkjasvæði Orkuveitunnar við Kolviðarhól, norðan Gráuhnúka og við Hverahlíð, sem gera það að verkum að sjónræn áhrif nálægra mannvirkja og hávaði frá umferð um Suðurlandsveg hafa nú þegar dregið úr gildi þessa svæðis til útivistar. Skipulagsstofnun telur að horfa verði til þessara þátta við mat á gildi svæðisins og áhrifum fyrirhugaðrar framkvæmdar á landslag og útivist. Skipulagsstofnun telur því að m.t.t. fyrrgreindrar staðsetningar fyrirhugaðrar framkvæmdar sé ekki líklegt að hún muni hafa verulega neikvæð áhrif á verndargildi svæðisins, landslag eða útivist, umfram þau áhrif sem núverandi mannvirki hafa nú þegar.

Áhrif á jarðmyndanir og fornleifar

Að mati Skipulagsstofnunar er ljóst að fyrirhugaðar framkvæmdir munu hafa neikvæð áhrif á eldhraun sem fellur undir vernd skv. 37. gr. laga um náttúruvernd, miðað við legu aðkomuvegar að borteigi sem kynnt er í greinargerð Orkuveitunnar. Stofnunin telur mikilvægt að dregið verði úr eða komið í veg fyrir óafturkræft rask á hrauninu við endanlega útfærslu á legu aðkomuvegarins og leggur í því sambandi áherslu á samráð við Umhverfisstofnun og Sveitarfélagið Ölfus eins og kemur fram í tilkynningu Orkuveitunnar. Að því gefnu að vandað verði við val á endanlegri legu og frágangi vegar telur Skipulagsstofnun að ekki sé líklegt að áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar á hraun verði verulega neikvæð.

Fyrir liggur að forn leið, Lágaskarðsvegur, liggur um það landsvæði sem fyrirhugað er að leggja aðkomuveg að borteigi. Skipulagsstofnun tekur undir umsögn Fornleifaverndar ríkisins um rannsóknir á leifum leiðarinnar og að lagning vegar taki mið af því að hann raski ekki leiðinni. Stofnunin leggur áherslu á að í því skyni verði haft samráð við Fornleifavernd ríkisins um endanlega útfærslu aðkomuvegar.

Skipulagsstofnun telur að samkvæmt framlögðum gögnum megi gera ráð fyrir að sterkar líkur séu á að Orkuveita Reykjavíkur sjái fram á að virkja jarðhita við Gráuhnúka. Í Aðalskipulagi Ölfuss 2002 – 2014 er fyrirhugað framkvæmdasvæði skilgreint sem hverfisverndarsvæði vegna náttúruverndar og þar skuli halda byggingarframkvæmum og röskun vegna þeirra í lágmarki. Því liggur fyrir af hálfu skipulagsyfirvalda í Ölfusi að hvorki er gert ráð fyrir rannsóknarholum né orkunýtingu á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði við Gráuhnúka.

Framkvæmdin kallar því á breytingu á Aðalskipulagi Ölfuss 2002 – 2014 og er aðalskipulagsbreytingin háð lögum nr. 105/2006 um umhverfismat áætlana.

Skipulagsstofnun telur mikilvægt að ákvarðanir um hugsanlega orkuvinnslu á nýjum virkjanasvæðum á Helligheiði séu teknar með heildstæða stefnu um framtíðarnýtingu svæðisins í huga. Verði það niðurstaða sveitarfélagsins að breyta aðalskipulagi þannig að borun rannsóknarhola samræmist aðalskipulaginu, þá telur Skipulagsstofnun að æskilegt að í því ferli myndi framkvæmdaraðili auk gagna um rannsóknarborun sem hér er til umfjöllunar jafnframt leggja fram gögn um fyrirhugað framtíðarorkuvinnslusvæði við Gráuhnúka, ásamt umfangi tengdra mannvirkja og með hvaða hætti tengja ætti svæðið við núverandi og/eða fyrirhuguð virkjanasvæði á Helligheiði.

Framkvæmdirnar eru einnig háðar framkvæmdaleyfi sveitarfélagsins skv. skipulags- og byggingarlögum, starfsleyfi heilbrigðisnefndar Suðurlands og falla jafnframt undir ákvæði laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu.

Í samræmi við 6. gr laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b hefur Skipulagsstofnun farið yfir gögn sem lögð hafa verið fram af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur í tilkynningu um framkvæmd, umsagnir og svör framkvæmdaraðila við þeim. Á grundvelli þessara gagna og í ljósi þess sem kemur fram hér að framan er það niðurstaða Skipulagsstofnunar að borun rannsóknarholu við Gráuhnúka sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og skuli því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Skipulagsstofnun ítrekar mikilvægi þess að Orkuveita Reykjavíkur og aðrir sem að framkvæmdinni koma, viðhafi þá verktilhögun og mótvægisaðgerðir sem kynnt hafa verið við meðferð málsins og vöktun á aðgerðum og áhrifum þannig að framkvæmdin sé ekki líkleg til að valda verulegum og óafturkræfum áhrifum á umhverfið.

Samkvæmt 14. gr. laga nr. 106/2000 m.s.b. má kæra ákvörðun Skipulagsstofnunar til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 2. janúar 2008.

Þóroddur F. Þóroddsson

Rut Kristinsdóttir